

NATUURLIJK SAMENWERKEN

Voor u ligt onze vrucht van 2,5 jaar natuurlijk samenwerken in de tuin van de Rudolf Steinerschool.

Dit boekwerkje is ontstaan uit de behoefte om onze rijke ervaringen in woord en beeld vast te leggen als naslagwerk voor anderen, voor ouders die straks onze taak overnemen en voor onszelf.

Daarnaast hopen we dat dit boekje een bron van inspiratie zal zijn voor derden.

Voorjaar 2014

Anneke en Jeannet

Wat doen wij?

Anneke Konijn en Jeannet Appel zijn de initiators van “Natuurlijk bij...”, een bedrijf in ontwikkeling dat mensen en natuur verbindt. Denk hierbij aan het coachen van natuurprojecten, ontwerp en aanleg van speelnatuur en natuurlijke tuinen. Dit alles in samenwerking en overleg met de diverse doelgroepen die we hierbij ontmoeten waarbij de natuur de verbindende factor is. Het doel van de tuin is telkens onze inspiratie bron, gaat het om spelen, revalidatie, groenbeleving, voeding, genezing, educatie of een samengaan van voornoemde thema's. Ter informatie vind je hieronder onze contactgegevens.

Jeannet Appel email: inkontakt@hotmail.com

Anneke Konijn email: konijn33@ziggo.nl

Schooltuin Rudolf Steinerschool

Tuinwerkgroep staat op

Rondom het gebouw van de Rudolf Steinerschool in Alkmaar ligt een prachtig groot groen speelplein. En wel zo groen dat wij het **de schooltuin** noemen. De schooltuin is inmiddels volwassen geworden, dat bewijzen de hoog groeiende bomen die hun takken breed laten uithangen over de pleinen. Zij zorgen voor een schaduwrijk plekje tijdens een warme zomerdag. In de herfst strooien de fruitbomen rijkelijk het rijpe fruit in het rond. De zoete geur van bloeiende wilde rozen komt je tegemoet als in de lente de zonnestrallen de schooltuin verwarmen...

Met beiden benen terug op de grond; deze groene oase heeft natuurlijk verzorging nodig. De tuinwerkgroep wordt in het leven geroepen in november 2011. Voorheen waren de taken verdeeld over de gemeente, leerkrachten, waar nodig de ouders en de conciërge. Laatstgenoemde verdwijnt uit beeld door bezuinigingen en het contract met de gemeente is inmiddels opgezegd.

Daar staan we dan, twee moeders, tuinvrouwen met passie voor natuurlijk tuinieren, Jeannet en Anneke, de initiatiefnemers van de tuinwerkgroep. Overzicht op de situatie, dat is wat we nu nodig hebben.

Stap 1 Inventariseren

We starten met de tuinklussen in kaart te brengen door te informeren naar de werkzaamheden die telkens terugkomen gedurende het jaar en wie deed eigenlijk wat? Het maken van een lijst met alle klussen op een rij blijkt heel handig, gedateerd op het seizoenswerk en wie verantwoordelijk is voor de uitvoering. Naast de bestaande klussen ontstaan aanvullende ideeën voor de tuin vanuit onszelf en de leerkrachten. Dit alles krijgt ook een plekje in de jaarplanning.

Onder het kopje planning en organisatie vind je de verdeling van de tuinklussen per onderwerp.

Stap 2 Extra handen zijn nodig

Nu we het werk kunnen overzien wordt het tijd om extra leden voor de tuinwerkgroep te werven. Dit lukt via een oproep in de nieuwsbrief en het persoonlijk benaderen van de ouders. De tuinwerkgroep werkt met een zekere regelmaat samen een ochtend in de tuin.

Onder het kopje planning en organisatie/tuinwerk ochtenden vind je hierover nadere uitleg.

Stap 3 Budget, subsidies en andere geldstromen

Onderhoud van de tuin kost geld, projecten en ideeën nog meer. Gelukkig zijn er meerdere mogelijkheden om hier geld voor te verzamelen. Voor de schooltuin is per kalenderjaar een vast bedrag vastgesteld op de begroting van de school om gereedschap en ander materiaal aan te schaffen. Als dit budget niet toereikend is voor al die leuke projecten is het mogelijk om gebruik te maken van subsidie (zie nuttige adressen). Materialen zoals tegels, stenen, palen en soms ook beplanting zijn verkrijgbaar via een oproep naar de ouders of via de website www.gratisaftehalen.nl. Natuurlijk kan je als tuingroep zelf actie ondernemen om geld binnen te halen door bijvoorbeeld een markt te organiseren, olie bollen te bakken voor de verkoop of een andere ludieke actie bedenken.

Onze visie en de kunst van het waarnemen

Door voortdurend waakzaam te zijn, te kijken naar wat er nu allemaal precies gebeurt in de schooltuin kristalliseert onze visie zich als vanzelf uit. We zijn tijdens ons werk in de schooltuin flink aan het oefenen in **het waarnemen** en dat levert op een subtiele, vaak indirecte wijze, informatie op die wij gebruiken als inspiratiebron voor de vormgeving en projecten in de tuin.

Waarnemen speelgedrag

Door het **speelgedrag van de kinderen te volgen** wordt duidelijk welke aanpassingen of aanvullingen kunnen bijdragen aan nog meer speelplezier. Bestaande paadjes in het groen, die zijn ontstaan door het spel van de kinderen, worden geaccentueerd; een kale plek onder de bomen wordt omgebouwd tot avonturenpad. We tuinieren met de beweging van de kinderen mee.

Groen als verbinding

We zien dat groen **een verbinding** is. Voor de kinderen tijdens het spel als zij bijvoorbeeld bouwen aan de speelhut. De kleuters vinden elkaar in het kleine afgebakende kookhuisje. **De leerkrachten** werken met de kinderen aan het periodeonderwijs in de tuin. Ouders **en leerlingen** helpen samen mee tijdens een tuinwerkdag en het periodeonderwijs. **De ouders** van de tuinwerkgroep overleggen, werken en pauzeren met elkaar in de schooltuin. Ouders en leerkrachten gaan de tuin in om te bekijken hoe het laatste project verloopt. Al deze verbindingen willen wij verstevigen en uitbreiden.

Tuin is bron van inspiratie

Door de seizoenen van het jaar heen is de tuin een grote **bron van inspiratie** op het gebied van educatie zoals kunst, bouwen, eetbare planten, kruiden, dierkunde, verzamelen, speelnatuur, verbouwen, oogsten en verwerken. Een scala van mogelijkheden biedt zich aan, wij maken een wensenlijst en brengen die onder in de werkljst zodat nu en dan een wens werkelijkheid wordt. De schooltuin als buitenlokaal, een mooie gedachte.

Zichtbaarheid, waargenomen worden

We beseffen dat het werk en de daar uit voorkomende resultaten in de tuin **zichtbaar zijn** voor een grote groep mensen. Niet alleen voor de leerkrachten en de leerlingen van de school. De ouders die hun kinderen wegbrengen en ophalen zijn hier ook onderdeel van. De buurtbewoners en voorbijgangers van de school zijn min of meer onze toeschouwers, slechts gescheiden door een hekwerk. Het is belangrijk om te beseffen dat onze taken zichtbaar zijn want zo wordt werken in de tuin een verlengstuk van de PR van de school. Zichtbaar zowel in de resultaten die ons werk oplevert als de manier waarop wij als tuinwerkgroep met de natuur omgaan.

Waarnemen en Biologisch Dynamisch werken

Jeannet en Anneke, allebei zijn we opgeleid in bovenstaande wijze van tuinieren door Guurtje Kieft. Logisch dat wij ook de schooltuin Biologisch Dynamisch onderhouden. **Het waarnemen van de natuur door het jaar heen**, min of meer een bewustwordingsproces, speelt bij het Biologisch Tuinieren een grote rol. Wij lopen voor het oog vaak even 'zomaar' een rondje door schooltuin. Dat zijn ondermeer de momenten waarop we waarnemen hoe de begroeiing erbij staat en ons afvragen wat heeft de tuin nodig?

Verder betekent biologisch dynamisch tuinieren dat de werkzaamheden in de tuin zijn afgestemd op de kosmische ritmes. De standen van de planeten spelen dus een rol, deze staan vermeld in de agenda van Guurtje Kieft: Het juiste moment. Een praktijk voorbeeld is dat wij snoeien tijdens dalende maanbaan. Tijdens deze periode, die iedere maand twee weken aaneengesloten voor komt, zijn de sapstromen van de heesters en bomen gericht op het wortelstelsel. De kostbare sappen met voedingsstoffen die in de plant aanwezig zijn gaan zo niet verloren. Uiteindelijk zal de beplanting sterker worden, een betere uitstraling krijgen, meer volume opbouwen in haar bladerdek; er ontstaat evenwicht in de beplanting en in de schooltuin.

=====

Planning en organisatie

Het mooie van een schooltuin is dat het onderhoud seizoensgebonden is, dat is de basis en daarnaast krijgen de projecten en ideeën een plekje op de agenda. Op een rijtje gezet is de volgende indeling te zien:

Tuinwerk ochtenden

Orde en regelmaat

Doe Dagen

Tuin en periode onderwijs

Spoed klussen

Genoeg ideeën

NatuurTalenten Markt

Tuinwerk ochtenden

Dit zijn de ochtenden dat de vaste tuinwerkgroep met zekere regelmaat in de schooltuin werkt. Op dit moment werken wij met een team van gemiddeld vijf ouders van half negen tot twaalf uur. De klussen zijn van te voren bekend gemaakt en ieder kan afhankelijk van zijn capaciteiten aan de slag. We verzetten altijd enorm veel werk en dat niet alleen.... De saamhorigheid is groot, we werken met plezier en tussen het snoeien door zijn er soms diepgaande gesprekken met elkaar.

“Het schoolplein is de entree van de school. Hier doe je je eerste indruk op van school. Een schoolplein kan uitnodigend zijn om te gaan spelen. Het kan er gezellig uitzien met bloemen, struiken en bomen, grasvelden en zithoekjes. Waar je de natuur en de seizoenen tijdens het buitenspelen beleeft. Een schoolplein dat saai betegeld of onverzorgd is, is geen fijne omgeving voor kinderen, leerkrachten en ouders. Gelukkig heeft deze school een prachtige tuin rondom het gebouw en ik vind het onwijs leuk om dat te onderhouden met een stel gelijkgestemde ouders. “
Saskia, ouder en lid tuinwerkgroep

Een kleine opsomming van onze werkzaamheden: wilgentunnels vlechten, snoeien, takkenrillen vullen, bolletjes planten, grenzen langs de paden aanscherpen, houtsnippers rijden, bloemen en struiken planten, onkruiden uit de bloementuintjes verwijderen, hopen met bladeren verzamelen, randen schoonmaken langs de parkeerplaats, compostbak timmeren, takkenril maken, boomstronken ingraven.

“Ik kan erg genieten van het feit dat de tuin iedere keer weer zo lekker opknapt na een werkdag met elkaar. En ik zie dat de anderen er ook weer van genieten, zoals de kinderen en de leerkrachten. Dit is onder andere de drive voor mij om iedere keer weer aan slag te gaan.”
Erna, ouder en lid tuinwerkgroep

Tips organisatie tuinwerkdagen

Persoonlijk leden werven werkt het beste. Aanspreken op het schoolplein dus en voor de continuïteit is het handig om ouders uit de laagste klassen te werven.

Zorg dat het gezellig, leuk en leerzaam is. Drink samen koffie en thee met wat lekkers erbij, laat blijken dat je hun aanwezigheid waardeert.

Maak het aantal werkuren niet te lang, beginnen om half negen, afronden rond half twaalf, eerder stoppen mag altijd.

Zorg dat het gereedschap en de materialen in orde zijn, dat er genoeg gereedschap is voor iedereen of vraag aan de ouders om zelf gereedschap mee te nemen.

Afgebakende klussen, dit betekent dat bepaalde klussen ook echt afgerond kunnen worden die ochtend, bijvoorbeeld: snoeien, afval verwijderen en op takkenril leggen of op de compostplaats brengen. Dit geeft een voldaan gevoel.

*“Ik kom ’s morgens aan en kan gewoon instromen in de werkzaamheden, even alle beslommeringen achter mij laten en puur aan het werk samen. Schors scheppen, wat dan heerlijk ruikt, of snoeien op mijn eigen wijze maar wel in overleg met de struik. Grenzen trekken langs het grote plein zodat het duidelijk is voor de schooltuin tot hier en niet verder. Fijn om te doen!”
Babette, ouder en lid tuinwerkgroep*

Orde en regelmaat

Deze klussen worden ondergebracht bij de werkochtenden of worden door ons zelf gedaan. Voorbeelden hiervan zijn het maaien van de grasmat, klimbomen controleren op veiligheid of zwerfafval verwijderen.

Doe Dagen

Doedagen zijn dagen dat grote aantallen ouders worden opgeroepen om samen een groot project uit te voeren. Deze dagen zijn eigenlijk lange ochtenden, van negen tot twee uur. Op rij waren dat **de eerste grote tuinwerkdag** met snoeiwerk en hekwerk plaatsen, een **projectdag herinrichting kleuterplein** en vervolgens de **NL doet dag** 21 maart 2014.

De eerste grote tuinwerkdag, regen, regen, en nog eens regen

De eerste tuinwerkdag dient zich aan, gewapend met koffie en koek staan wij klaar om de eerste aangemelde vrijwilligers te ontvangen. Het regent pijpenstelen die zaterdag in het vroege voorjaar, het water slaat ons om de oren. Een paar dappere ouders komen toch opdagen, gekleed in waterdichte regenkleding en voorzien van een goed humeur gaan we samen aan de slag. Vooral veel snoeien is het motto om de woeste wildernis onder controle te krijgen. En...de eerste initiatieven dienen zich aan, hekjes timmeren om kleine bloementuintjes te creëren. Een graanperkje aanleggen voor de tweede klas zodat zij ieder jaar hun eigen graan kunnen telen voor de bakperiode. Langzamerhand worden de resultaten van de eerste tuinklussen zichtbaar voor de kinderen, leerkrachten en ouders.

Doe dag Herinrichting Kleuterplein

Op verzoek van de kleuterjuf worden een aantal wijzigingen aangevraagd voor het bestaande plein en de bomen rondom het plein hebben een flinke snoeibeurt nodig. De kleuterjuf laat ons van te voren, ter inspiratie, dia's zien van een schooltuin waar duidelijk te zien is dat door het aanbrengen van beschutte, afgebakende gedeeltes op het plein, de kinderen zich tijdens het buitenspelen beter kunnen verbinden met hun spel. De situatie van het klaslokaal wordt als het ware mee genomen naar buiten.

Tijdens de doedag werken de tuinwerkgroep, de ouders van de kleuters en hun kinderen samen aan het realiseren van een speelhuisje, afdakje, zandtafel, bouwhoek en wordt de routing op het plein verlegd met als gevolg dat het roekeloze rennen zal afnemen. Het resultaat is verbluffend, tijdens het eerste speelkwartier verzamelen de kleuters zich rond en in de nieuwe speelhoekjes. Het speelgedrag van binnen wordt meegenomen naar buiten, de bewegingen op het plein zijn rustiger.

”Als het tijd is om buiten te spelen ontstaat er bij de meeste kinderen een “hoera” stemming. Buiten spelen betekent vrij zijn, een eigen spel mogen spelen op je eigen manier en met wie je wilt en met wat je maar wilt! Als de kinderen dan buiten komen en er is een uitnodigende omgeving dan kan er naast dit gevoel van “hoera we zijn buiten”, ook een gezond makend spel ontstaan. Een spel dat tegemoet komt aan de volop in ontwikkeling zijnde zintuigen en aan de fantasie, die op de kleuterleeftijd hoogtij viert. Ons plein is nu verrijkt met heerlijke natuurlijke speelplekken w.o. een overdekt houten speelhuisje .De zijkanten zijn open en er wordt gespeeld met aanvullend materiaal, zoals planken, banden en boomstronken. De met wilgentenen gevlochten omheining rondom de stenen oven geeft beschutting en spelconcentratie en inspiratie. De aangeplante struiken rondom de klimrekken geven sfeer, groen en begrenzing. Al met al is ons plein nu minder een plein en meer een tuin aan het worden. Daar zijn de kinderen en hun leidsters heel blij mee!”
Kleuterjuf Ria

NL doet dag: samen bouwen aan speelnatuur

Onze eerste NL doet dag. Samen met vrijwilligers bouwen aan speelnatuur. We gaan rondom de waterspeelplaats een drainagegeul aanleggen en we maken van een modderig veldje een prachtig speelparcours. Dit parcours is geïnspireerd op ontwerpen gemaakt door leerlingen van de vierde klas. Het modderveld verandert in een grote zandbak waar springhekken worden gemaakt. De uitgegraven aarde wordt benut om een aarden wal te maken rondom het parcours. De wal wordt beplant met bosplantsoen en op een paar plekken ontstaan sfeervolle wilgenpoortjes.

Ondanks de regen wordt er hard gewerkt en door de leerlingen van het Clusiuscollege bergen zand verzet. We worden door de cateringploeg heerlijk verzorgd en dit zorgt er mede voor dat iedereen warm en energiek blijft.

Tips voor Doe Dagen

Het aanlooptraject vraagt de meeste tijd. Taken zijn onder andere: Overleg met de leerkrachten, goedkeuring van de directie, budget bepaling, maken van een tuintekening, inventariseren van materialen, oproep plaatsen voor hulp.

Geef de datum ruim van te voren aan, zorg voor grote bekendheid hierover naar de ouders, vrienden, opa's en oma's.

Bedenk klussen waarbij kinderen ook mee kunnen helpen. Leg wel de verantwoordelijkheid bij de ouders om zelf op hun kind te letten die dag.

Maak de activiteiten van te voren bekend bij de ouders, vraag om extra gereedschap indien nodig.

Materialen en gereedschap uitzetten in de tuin voordat de hulpkrachten komen.

Begin bijvoorbeeld met een inloop van koffie en thee, gebruik deze tijd voor een werkbepreking met de hulpkrachten.

Zet op iedere activiteit van te voren een coördinator die de klus begeleidt, dan komt het zeker goed.

Stel een coördinator aan die aanspreekbaar is voor iedereen en dus niet verbonden is met een klus.

Regel ook het randgebeuren, na afloop moet er opgeruimd worden, wie draagt er zorg voor de koffie en thee, is er een goedgevulde EHBO kist en wie regelt een bedankje voor alle vrijwilligers.

Geef de dag een duidelijk einde, bijvoorbeeld na de lunch is er nog een uurtje om af te ronden en op te ruimen.

Maak met de leerkrachten en leerlingen duidelijke afspraken wat wel en niet kan op de nieuwe speelplekjes.

Tuin en periode onderwijs

Op de vrije school werken de leerlingen ieder schooljaar aan vaste periodes in het onderwijs. Zo is er bijvoorbeeld een **bouwperiode, dierkunde** of **meten** en **wegen**. Deze onderdelen van het onderwijs zijn prima te koppelen aan projecten voor de schooltuin. De tuinwerkgroep heeft een lijst met wensen en ideeën voor de schooltuin en leggen deze naast het periodeonderwijs. Zo komen de overeenkomsten naar voren en gaan wij, in samenwerking met de leerkrachten, leerlingen en de ouders van de betreffende klas, aan de slag met het project.

Het insectenhotel

Het insectenhotel is tijdens de periode dierkunde gemaakt onder de bezielende leiding van Jeannet. Zowel de kinderen van de klas als de ouders hebben allemaal mee gewerkt aan het tot stand komen van dit prachtige staaltje bouwkunst dat resulteerde in een heus insectenhotel en.... toegang gratis!

Fleurige bloembak

De bloembak maken past weer uitstekend bij de bouwperiode. Materialen verzamelen en bouwen maar met elkaar. Kleur en geur in de schooltuin waarbij kleur een extra dimensie krijgt door de toevoeging van een mooie sierrand met mozaïek.

Ontwerp speelnatuur

Een nieuw speelelement in de schooltuin wordt in de eerste instantie bedacht en ontworpen door de leerlingen van de vierde klas tijdens de periode van meten en wegen.

Voordelen van samen werken met de leerlingen aan een project in de schooltuin is dat zij naderhand zorgzaam omgaan met het eindresultaat.

Spoed klussen

Spoed klussen worden indien mogelijk bij een werkochtend ingevoegd, soms doen we een oproep als extra spierkracht wordt vereist, zoals bij zand verrijden. Voorbeelden van spoed klussen zijn de

zandbak repareren, boomtakken die door stormschade gescheurd zijn afzagen of parkeerplaatsen die overwoekerd worden door de optrekkende schooltuin weer even schoonmaken.

Genoeg ideeën

We maken ruimte om naast de vastgelegde klussen te blijven fantaseren. Hoe leuk zou het zijn om nestkasten te maken voor de vogels? Bij het avonturen pad mag best nog een groot slingertouw komen. Wat dacht je van een stormbaan gemaakt van palen en touw? Wat zou een organisch gevormde bank leuk staan onder deze boom....

Het is goed om te plannen te hebben, een nieuw doel om naar toe te werken zeker als het lukt om fantasie om te zetten in werkelijkheid.

NatuurTalenten Markt

Deze voorjaarsmarkt op de Rudolf Steiner school met als thema de NatuurTalenten Markt, gehouden op 8 juni 2013, is een verlengstuk van onze visie op de schooltuin. Een verbinding maken tussen de natuur, de talenten van de kinderen en de ouders. De natuur als inspiratie bron voor een kunst expositie, werken met natuurlijke materialen tijdens de vele workshops en natuur talenten de kans geven te laten zien wat ze kunnen. De markt levert onder andere genoeg geld op om een stevige picknicktafel aan te schaffen.

In 2014 is het thema wederom ingezet voor de voorjaarsmarkt. Dat het thema Natuur en Talenten onuitputtelijk is blijkt uit de vele initiatieven die voor deze dag in gang zijn gezet. Een club mensen heeft het wildbrei virus verspreid. Hele klassen zitten tijdens de pauze met een breiwerk op schoot om in de schooltuin de bomen aan te kleden met een fleurig zelf gebreid jasje. Een extra uitdaging is breien met bezemstelen. En er ontstaat een gedichtenlint. Alle leerlingen maken een gedicht over hun favoriete speelplekje en deze gedichten vormen samen een lint langs alle activiteiten op de markt.

“In diverse publicaties en onderzoeken (u kunt ze vinden op onze website) is aangetoond dat een groene, uitdagende schoolomgeving of schooltuin stimulerend werkt op de ontwikkeling van kinderen. Niet alleen is het fijner om in een groene, speelse en afwisselende schoolomgeving het speelkwartier door te brengen, maar spelen in een dergelijke omgeving bevordert de sociale vaardigheden van de kinderen, het stimuleert hun fantasie en vergroot zelfs de leerprestaties. Reden te meer om veel aandacht te besteden aan de ontwikkeling van een dergelijk schoolplein en speelplaats. Gelukkig heeft onze school een heel enthousiaste tuingroep, bestaande uit ouders, die met tomeloze energie voortdurend bezig is om aan dit ideaal te werken. Een dankbare taak, als je bedenkt met hoeveel plezier kinderen genieten van datgene wat zij tot stand brengen in de schooltuin. Een woord van dank is in een boekwerkje als deze dan ook zeer op zijn plaats.”
Hans Haverkamp, directeur Rudolf Steinerschool

Nuttige adressen voor groene schoolpleinen

www.springzaad.nl; www.speelnatuur.nl; ivn.nl/projecten/groendichtbij;
www.greenmanprojects.com; nldoet.nl; www.natuurwerkdag.nl; www.jantjebeton.nl;
www.gezondeschool.nl; www.bijenlint.nl; buurtgericht samenwerken via www.alkmaar.nl;

Boekentips

Vrijspel voor Natuur en Kinderen/M. van Lier en W. Leufgen ISBN 978.90.6224.4706